

Viborg

Tekstsamling

Prøve i Dansk 3

Maj-juni 2024

Indhold

Viborg bys historie	3
Attraktioner i og omkring i Viborg	5
Viborg Domkirke	5
Skovgaard Museet	6
Mønsted Kalkgruber	6
Energimuseet	7
Hvolris Jernalderlandsby	8
Hærvejsmarchen i Viborg	9
Hærvejsmarch og byfest	9
Mød to deltagere	10
Tre borgere i Viborg fortæller om byen	12

Viborg bys historie

Forhistorisk tid og middelalder

Viborg har gennem historien været en af Danmarks betydeligste byer. Byen hed ikke oprindeligt Viborg men Vibjerg, der betyder 'det hellige sted på bakken'. Men da der i begyndelsen af 1300-tallet blev bygget en borg ved byen, blev byen herefter kaldt Viborg.

Kongehyldningsmonumentet af bronze og granit forestiller Dronning Margrethe I og Erik af Pommern. Inskriptionen lyder: Viborg Landsting Jyllands Kongehyldningssted gennem mere end seks århundreder.

Viborg blev i middelalderen domkirkeby, men var allerede tilbage i vikingetiden et religiøst mødested for hele Jylland. Byen var tillige centrum for handel. Som et vigtigt kirkeligt centrum opstod der et stort antal kirkelige institutioner i byen. Byen blev også hjemsted for landstinget for Nørrejylland. Det var en slags domstol, der traf afgørelser om krig og fred, og som kunne idømme folk straffe. Det var også en opgave for landstinget at hylde regenter ved tronskifte, og danske konger, samt Margrete 1. som eneste dronning, blev hyldet i Viborg frem til 1655.

Tidlig moderne tid (ca. 1500-1800)

Med reformationen i 1536 mistede Viborg mange af sine kirkelige institutioner, men byen havde stadig stor betydning, især på grund af byens landsting, og fordi byen var et handelscentrum. Desuden havde byen god indtjening på studeeksport, men byens placering inde i landet var et permanent problem. Varer måtte fragtes over land til Hjarbæk ved Limfjorden, der benyttedes som byens havn. Fra midten af 1600-tallet var Viborgs storhedstid forbi, og indbyggertallet på knap 2.500 stagnerede de næste halvandet hundrede år. De mange administrative funktioner beholdt Viborg imidlertid, og bispesædet, Landstinget og de amtslige funktioner gjorde i 1700-tallet byen til en udpræget embedsmandsby. I 1805 blev Landsretten nedlagt, men tabet blev til dels opvejet af de nørrejyske stænderforsamlinger, som blev oprettet i Viborg 1831.

Moderne tid (1800-tallet og frem)

Allerede i begyndelsen af 1800-tallet opstod de første lette industrivirksomheder i byen, men især fra midten af 1800-tallet tog Viborgs udvikling fart. En række statslige institutioner kom til byen, blandt andet en garnison og et sindssygehospital. Trafikforholdene blev forbedret, dels med en dæmning over sørerne, dels med jernbanerne til Langå og Skive i 1863-64. I slutningen af 1800-tallet havde en anseelig mængde mindre industrivirksomheder efterhånden slået sig ned i Viborg, og befolkningstallet steg støt, uden væksten dog var eksplosiv.

I 1900-tallet voksende byen hastigt, og den havde en omfattende industri inden for blandt andet tekstil-, træ- og metalområderne. Dameundertøjsfabrikken Asani (grundlagt 1930) blev i 1950'erne og 1960'erne byens største virksomhed, og tekstilindustrien var i den periode den største gren inden for Viborgs industri. Derudover udviklede byen sig også som handels- og administrationscentrum med mange offentlige institutioner, og allerede i 1960 arbejdede en tredjedel af Viborgs indbyggere med administration eller service.

I dag er industriens største branche jern- og metalindustrien, men servicesektoren er blevet endnu vigtigere. I 1919 blev Vestre Landsret oprettet, og rollen som administrationscentrum blev understreget, da den forhenværende amtshovedby for næsen af Århus blev hovedsæde for den nye Region Midtjylland i 2007. I 2022 var 41.239 mennesker bosat i Viborg, hvilket er cirka fire gange flere end i starten af 1900-tallet.

Kilde: Bearbejdet efter <http://ddb.byhistorie.dk/koebstaeder/by.aspx?koebstadID=68>

Attraktioner i og omkring Viborg

Viborg Domkirke

Viborg Domkirke står både stærkt i bybilledet og i Viborg bys lange historie. Den er desuden verdens største granitkirke, som man kan besøge, når der ikke er kirkelige handlinger.

I 1060 fik Viborg status som domkirkeby, men det var først i 1133, kirken stod færdig med sine fire tårne, sideskibe og krypt. Desværre har kirken været ramt af brande ad flere omgange – senest i 1726, hvor der efter branden kun var mure og krypt tilbage. Derfor er krypten den eneste del af den oprindelige domkirke fra 1133, der står tilbage.

Viborg Domkirke med tårne som den ser ud i dag.

Efter branden i 1726 blev kirken hurtigt genopført, men arbejdet var dårligt udført, og der var fare for sammenstyrting. Den blev derfor lukket i 1862 og i årene efter revet ned, hvorefter man begyndte på en ny genopførelse, hvor stilten og grundplanen var den oprindelige. Genopførelsen blev tilendebragt i 1876, og mange autentiske detaljer vidner om kirkens lange historie, for eksempel de to løver og de to ansigter i korets udvendige granit. Brosten i plænen omkring kirken markerer endvidere, hvor den gamle kirkes tilbygninger lå. Fra 1901 til 1906 malede Joakim Skovgaard og hans hjælpere kirkens berømte billedbibel. I vådt puds tryllede de med deres kalkfarver, og freskerne taler et sprog, som alle kan forstå.

Kilde: Bearbejdet efter <https://www.visitaarhus.dk/aarhusregionen/planlaeg-din-tur/viborg-domkirke-gdk601063>, hentet 1. marts 2023

Skovgaard Museet

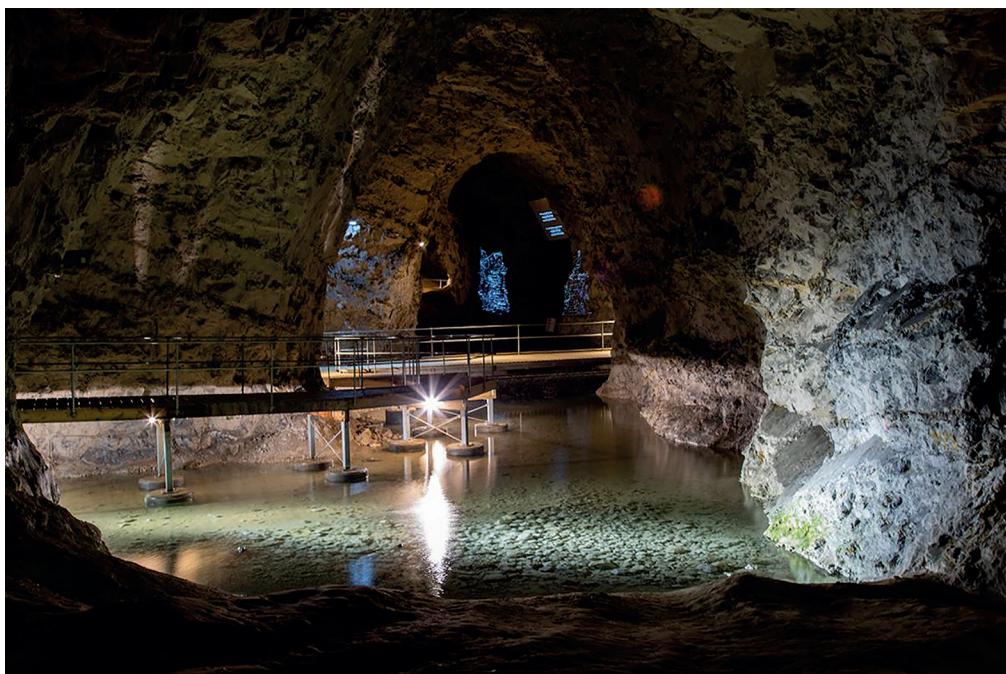
Skovgaard Museet er Viborgs kunstmuseum med værker fra kunstnerfamilien Skovgaard. Her kan man tage tilbage i tiden og opleve kunsten samt spændende skiftende særudstillinger. Kunstneren Joakim Skovgaard har udsmykket Viborg Domkirke, og museet er oprettet for at hædre ham og hans familie, hvoraf mange var kunstnere. På museet findes derfor også en stor samling værker af Joakims far, landskabsmaleren P.C. Skovgaard, og af hans søskende, Niels Skovgaard og Susette Holten, født Skovgaard, og deres samtidige. Museet har til huse i byens gamle rådhus, en bygning i barokstil fra 1728 ved siden af Viborg Domkirke. Her, i de højloftede stuer, hænger motiver fra Guldalderen og tiden efter, og man kan se de første takter til dansk design.

Kilde: Bearbejdet efter <https://www.visitaarhus.dk/aarhusregionen/planlaeg-din-tur/skovgaard-museet-gdk601228>, hentet 1. marts 2023

Mønsted Kalkgruber

20 kilometer vest for Viborg ligger Mønsted Kalkgruber, verdens største kalkgruber. Her gemmer mange kilometer af minegange og underjordiske søer på historien om kalkindustrien, der har skabt fundamentet for Viborg, som byen ser ud i dag. Her er der en verden af oplevelser, der fortæller om geologi, flagermus og imponerende arbejde udført med håndkraft.

I Mønsted Kalkgruber kan man opleve en labyrint af minegange, spændende historie og smuk natur.

Under jorden kan man gå på opdagelse mere end 50 meter nede i de oplyste minegange langs små vandløb og underjordiske søer og se, hvor flagermusene sover hele vinteren. Der er cirka fire kilometer gange, der er åbne for gæster, og heraf er cirka to kilometer oplyst. Det anbefales, at man bruger en lommelygte, hvis man vil gå på opdagelse i de mørke minegange. Året rundt er der kun otte grader i kalkgruberne, så det anbefales, at man har varmt tøj på. I kalkgruberne vises et multimedieshow ved grubernes største sø. Showet vises hver halve time og fortæller om kalkens og grubernes historie.

Over jorden kan man besøge det gamle kalkværk og museet i den gamle bestyrerbolig. Her kan man lære om kalkgrubernes historie, om livet som kalkminearbejder, og man kan udforske flagermusenes liv. Man kan også tage på en ca. 1 kilometer lang gåtur i det gamle kalkbrud. På turen kan man opleve den særlige natur i området og se den flotte udsigt til søen i bunden af kalkbruddet. Man har også mulighed for at stille sulten og slukke tørsten i den hyggelige Café Kridthuset. Ved siden af caféen ligger flagermuslegepladsen, hvor børnene kan klatre og lege på de fem flagermusarter, der overvintrer i kalkgruberne.

Kilde: Bearbejdet efter <https://www.visitaarhus.dk/aarhusregionen/planlaeg-din-tur/moensted-kalkgruber-gdk601327>, hentet 1. marts 2023

Energimuseet

Energimuseet er smukt placeret ved Tange Sø og Danmarks største vandkraftværk, Tangeværket. Her kan man se brusende vandmasser drive de gamle turbiner og føle historiens vinges i generatorenalen, som har lavet grøn strøm til danskerne i over 100 år. Energimuseet formidler energiens historie og den grønne omstilling. Det gør museet med et særligt fokus på FN-verdensmål nr. 7: "Vedvarende energi" og verdensmål nr. 12: "Ansvarligt forbrug og produktion".

Fra påsken til efterårsferien kan man i alle weekender og skoleferier opleve Energimuseets populære lynshow, møde museets dygtige guider, som formidler viden om energi og inspiration til en bæredygtig fremtid, og man kan blive klogere på energi og energiens historie. I Energiværkstedet i hovedbygningen kan man med spændende spil, lege og forsøg teste sit eget energiforbrug, og i Power-to-X udstillingen kan man blive klogere på den nye teknologi. Museets udstillinger findes i syv forskellige bygninger samt i parken og skoven, der forbinder dem. Her findes også bænke og borde, hvor man kan nyde sin medbragte mad, mens man lytter til fuglene eller den brusende Gudenå.

Kilde: Bearbejdet efter <https://www.visitaarhus.dk/aarhusregionen/planlaeg-din-tur/energimuseet-gdk605505>, hentet 1. marts 2023

Hvolris Jernalderlandsby

Hvolris Jernalderlandsby er et friluftsmuseum, som er beliggende i Skals Ådal, ca. 20 km nord for Viborg. Vores forfædre har levet i området helt fra stenalderen for ca. 6000 år siden. Hvolris Jernalderlandsby har primært fokus på jernalderen i tiden omkring år 0. Helt unikt for et historisk værksted findes de arkæologiske udgravnninger side om side med den genskabte jernalderlandsby i bakkerne på Hvolris. I Tømmerladen kan man gå på opdagelse i den arkæologiske udstilling med jernalderfund fra udgravnninger på Hvolris. Man kan blandt andet se de originale krukke fra udgravningerne. Mange af krukke har man lavet kopier af til madlavning i jernalderlandsbyen. På udstillingen kan man blandt andet også se kopier af nogle af de dragter fra jernalderen, man har fundet i moser.

Hvolris Jernalderlandsby har åbent hele året på hverdage. I sommerferien og efterårsferien er der levendegørelse på friluftsmuseet. Sæsonen igennem er der skiftende aktiviteter tilpasset årstiden, naturen og livet i landsbyen. I landsbyen kan man følge jernalderfolkets daglige gøremål, hvor især madlavningen tager tid.

Hele sommeren bor der familier i jernalderlandsbyen, som viser, hvordan livet var i jernalderen for 2000 år siden.

Kilde: Bearbejdet efter <https://www.visitaarhus.dk/aarhusregionen/planlaeg-din-tur/hvolris-jernalderlandsby-gdk601048>, hentet 1. marts 2023

Hærvejsmarchen i Viborg

Hærvejsmarch og byfest

March betyder ifølge ordbogen "en organiseret vandring". Det er netop hvad Hærvejsmarchen i Viborg er, og mottoet er: Vejen til sundhed. Hærvejsmarchen afholdes altid den sidste weekend i juni på de historiske og naturskønne ruter i og omkring Viborg. Den har de senere år haft deltagelse af 7-9.000 vandrere, der går enten lørdag eller søndag eller begge dage. Cirka halvdelen går både lørdag og søndag, hvor 2 x 45 km er vandrernes "ekstremrute". Den anden halvdel køber endagskort til ruterne.

Hærvejsmarchen i Viborg og aktiviteterne omkring er en international folkelig totaloplevelse med indhold af natur, kultur, historie, sundhed, miljø, oplevelse og livsglæde. En mangeårig tradition er, at der i Viborg i hærvejsugen op til og under marchen arrangeres en stor byfest på pladser og torve i den gamle, historiske by. Her mødes tusinder af mennesker som i gamle dage, hvor man kom fra hele Jylland for at handle og feste og for måske at få afgjort nogle uenigheder på Tinge. Det historiske marked blev kaldt Snapsting, og nu er navnet genoplivet som navnet på byfesten i Viborg i hærvejsugen.

Tilmelding, indkvartering og forplejning

Tilmelding til Hærvejsmarchen sker ved køb af startkort, som kan købes online. Startkortet er personligt og skal bæres synligt under hele marchen. Det giver adgang til rastepladser, toaletter og førstehjælp på ruterne. Ved tilmelding har man mulighed for at bestille og købe en række tilvalg i forhold til indkvartering og forplejning. Når man har tilmeldt sig som deltager til årets hærvejsmarch, modtager man en kvittering for sin betaling. Online tilmelding er åben til og med søndagen før marchen.

Om fredagen inden kl. 21 eller lørdag og søndag morgen fra kl. 05 kan man møde op i registreringshallen, Tingvej 17, Viborg og afhente sit startkort ved at vise kvitteringen for sin tilmelding. Hvis man ikke har registreret sig og købt et startkort på forhånd, så kan man møde op i registreringshallen fredag kl. 12-21 samt lørdag og søndag kl. 05-09, hvor der er hjælp til onlineregistrering, hvorefter man straks får udleveret startkort og rutekort.

Der er mange muligheder for god forplejning under marchen. Man kan på forhånd bestille og købe morgen- og aftensmad til marchdagene, når man tilmelder sig online. De bestilte spisebilletter udleveres sammen med startkortet i registreringshallen. Forudbestilt mad udleveres i Hærvejsmarchens telt på Paradepladsen. I det område, hvor alle ruter starter og slutter, er der derudover hele weekenden masser af muligheder for at købe mad og drikke for dem, der ikke har forudbestilt mad hjemmefra. Ude på marchruterne er der opstillet rastepladser for hver ca. 10 km., hvor der kan købes mad og drikke til rimelige priser.

Alle, der gennemfører mindst 2 x 10 km lørdag og søndag, kan få udleveret en Hærvejsmarchen-medalje. Hvis man har købt et startkort til én dag, giver det altså ikke ret til en medalje, men hvis man har købt et endagskort til lørdag, kan dette søndag morgen ombyttes til et todages startkort med medalje, hvor man bliver registreret til at gå to dage.

Kilde: Bearbejdet efter <https://www.haervejsmarchen.dk/om-os/om-haervejsmarchen>, hentet 1. marts 2023

Mød to deltagere

Erik Jensen er 80 år og har deltaget på alle hærvejsmarcher siden den første i 1969. Han fortæller:

Det er en dejlig tradition. Jeg har altid godt kunnet lide at vandre i naturen. Da jeg var barn, gik jeg tit tur sammen med min bedstefar, der gik ved hjælp af sin elskede stok. Da Hærvejsmarchen så første gang blev holdt, var jeg ikke i tvivl om, at jeg skulle være med, og det har jeg så været lige siden.

Jeg har igennem mit efterhånden snart lange liv haft mange gode oplevelser i forbindelse med marcherne. Jeg har nydt den friske luft og den frie natur, og jeg har mødt aktive og glade mennesker fra hele Danmark og mange andre steder i verden. Jeg møder stadig nye mennesker og får nye oplevelser hvert år, men det vigtigste for mig er at vandre med den gruppe af venner, som jeg har vandret med gennem alle årene – vi er 3-4 stykker tilbage. Vi havde så for nogle år siden en halvtredsårs jubilæumsfest, og det var en meget stor og helt særlig oplevelse for mig og mine venner. Det var helt specielt at kunne fejre så mange års sammenhold og fælles minder fra de mange hærvejsmarcher.

Lisbeth og Sven Larsen har mange gange vandret Hærvejsmarchen sammen. Lisbeth fortæller:

Traditionen med at tage til Viborg og vandre sammen med tusinder af andre mennesker vil vi slet ikke undvære. Vi nyder at vandre i naturen og være en del af et stort mellemfolkeligt fællesskab. Min mand og jeg har vandret sammen i over 25 år med undtagelse af nogle år, hvor det ikke var muligt, fordi vores børn var for små til at kunne gå med. Da de blev større, gik jeg med igen, og børnene har også været med flere gange. Sven har kun misset et enkelt år, hvor han ikke kunne vandre. Det var fordi, han havde spillet en fodboldkamp en uge før marchen, og der var han så uheldig at brække anklen i en tackling. Men det er også den eneste gang, Sven ikke har været med, og vi regner med at være med i mange år endnu.

Tre borgere i Viborg fortæller om byen

Steen Hermann om sport og sammenhold

Jeg voksede op i den vestlige del af Viborg i efterkrigsårene. Vi drenge spillede fodbold og havde forskellige småjobs efter skole. Jeg var ret god og kom også på Viborg FF's andethold. Men så blev jeg tømrer, og da jeg fik mit eget firma, stoppede jeg. Nu er jeg pensionist og arbejder ikke længere, men interessen for fodbold har jeg stadig. Når Viborg spiller på hjemmebane, så er jeg altid på stadion for at støtte dem. Det kan jeg slet ikke undvære. Jeg møder stadig nogle af mine gamle fodboldkammerater fra dengang, jeg selv spillede. Vi har stadig et rigtigt godt sammenhold.

Men det er ikke kun i fodbold, Viborg klarer sig rigtigt godt som sportsby. Det gør byen i høj grad også i håndbold, især kvinderne har succes. Jeg ser nogle gange deres kampe, dog kun på tv, så det er ikke kun fodbold, jeg følger. Jeg tror, der er mange borgere i Viborg, der er stolte over, at byen er så succesfuld, og det er noget, der er med til at skabe sammenhold. Jeg er imponeret over den opbakning vores sportsfolk får. Sporten er virkelig noget, vi er sammen om her i Viborg.

Nina Eriksen om byens parker

Jeg er vild med, at Viborg har så mange offentlige parker og grønne områder. Det er skønt, når man bor i lejlighed, at der er større udearealer, hvor børnene kan brænde noget energi af. Jeg er især vild med Borgvold. Det er et smukt gammelt parkanlæg i romantisk stil med både kanaler, broer og små stier. Der er også en musiktribune og nedenfor parken er der to søer, som man kan sejle på med det lille skib "Margrete I". Det er børnene helt vilde med. Og de er næsten lige så glade for at lege på legepladsen og skøjte på skøjtebanen, som anlægges midt i parken om vinteren. Så det er ikke kun mig, der er vild med Borgvold, det er børnene også.

Stinne Holm om at være frivillig på Paletten

Jeg er frivillig på Paletten, som er et spillested i Viborg. Der er kun enkelte faste medarbejdere, og så er vi 100-120 frivillige. Vi er blandt andet bartendere, garderobepersonale, scenefolk og nogle, der stiller op til koncerterne.

Der kommer især kunstnere inden for rytmisk musik. Der kommer både velkendte artister og nye, mindre kendte musikere og spiller. Selvom der især spilles rytmisk musik, har vi også en gang imellem klassiske koncerter. Det er primært torsdag, fredag og lørdag, der er koncerter. På de øvrige hverdage udlejes Paletten til andre aktiviteter, primært kulturelle.

Som frivillig møder jeg en masse mennesker, både koncertgæster og andre frivillige, og som et særligt plus har jeg også fået nye venner. Jeg har også gratis adgang til de fleste koncerter, så jeg kan kun anbefale at blive frivillig på Paletten.